

ACC. N:R M. 9613:1-12.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Annette Lönnesson
 Härad: Frosta Adress: Åspinge.
 Socken: Ö. Åspinge Berättat av: Densamma
 Uppteckningsår: 1945. Född år 1881 i Ö. Åspinge

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Hemmets prydnade. s. 1-12.

LUF 49.

Hemmets prydnad.

Lövning. 1. En urgammal sed, som brukades då di njög. 1 sta maj. Di hade en grön kvist med dem, om här var någon grön, som di fäste över dörren. De har alltid här varit en sed, att så snart boke och hägg stått i sin färgning, di tagit in och smykat slugan. För i tiden satte di kvistarna i taket under bjälken. Jag minns som barn, alltså för omkr. 55 år sen då vi satte häggkvistar under bjälken i taket. De samma var med björk, de sattes ofta i köket. Hela taket i köket var fullt av björkkvistar. Även runt den öppna spisen. Men de var en del för flugor, di skulle samles där. Men även för grönskan och doften. Så lyktes om när de börja visna. Till pingst och midsummar, har de ju alltid varit en sed att måja, löva. På di ästa året, sen 1900 har de ju mer brukats med att sätta de gröna i vatten. Hela fång har satts in, och i flera hushåll. Då di skulle göra fint till någon högtid, eller annars, så lags in stora fång av vad grönt som var. Björk har alltid varit särskilt, även bok. Då smyckades över allt med sådant. De sträckte sig även till v.c. där sattes i taket, och kring väggarna, samt enris på golvet, backat, och hela grenar utanför.

2 Golvet. De är ju också ett urgamm bruk att besläs golvet. För i tiden hade di sand på golvet. De minns jag som barn, men de är ej längre tillbaka än omkr 1900 som jag såg sandat golv. Då sandades golvet var söndag sen skulle där sopas nätt under veckan, så den sandningen skulle vara. De var ju en konst att kunna sanda golvet, så att sanden kom jämnt. Men även enris, hackat, eller repat anv. mycket. Di kunde gå långt för att sepa ett fisktäde enris om lördagskvällen, för att besläs golvet. Om vintern kom di inte alltid åt enris. Sand hämtades ju från sjön, de var vit sand, så de var ju inte alla som kom åt de. Jag minns på allmogeställe, bondstugorna, där var vit sandat, med enris ovanpå. De var vackert när met var frisk, och låg nyrepat på golvet. Men de blev fort nertrampat, då blev där mycket sopa av de. För långt tillbaka omkr 53, 60 år var här många små hem som di hade bergolv, där hade di alltid nyrepat ome på. Vid äarne här, kunde di ju också få fått någon sand som di strödde i bland till högtiderna, och då di ej kom åt enriset. När di små stugorna var beslädda med enris, och vid högtider då di satte lövkrattar i taket, eller i krukorna överallt, dofta de som i en skog. Nu tror jag inte här finns män som besläs golven. Di gamla husen är ju rivna.

Jag minns så väl i mitt hem, här, då vi hade enris på golvet. Jag minns även då man börja skura golvet, de var till högtiderna endast. Då golvet var skurat strödde man repat enris på. När golven ej skurades utan ett fåtal gånger, till högtiderna, var de ett ystligt arbete. Di brukade gå före med en riakvest, sedan di höllt vatten på golvet, och arbeta med kvasden, fylla golvet. Men där som di hade tjockt med sand, alltid, höll golven sig jämliken rena. Halm, de var ju för i tiden om julen. De talade far om, att om julen i hans barndom, alltså för över 100 år sen hade di halm på golvet.

Men en gammal har talat om, när hon tjäna, de är också omkr 100 år sen, för hon hade varit över 100 om hon levat. Så på golvet framför sängen där husbondefolket låg, var lagt långhalm, rätt tjockt. De skulle vara för di inte skulle trampa på golvet då di steg upp.

De är nog omkr 60 år sen di börja med mattor bland allmoget. Och då var de ju endast i kammaren, sen blev de mera allmänt så di skulle ha även i stugan. Sen blev de så även småfolket börja. Jag minns när man vävde di första mattorna. De blev bara ett par att börja med. De dröjde ju länge innan folk fick så många att golven blev helt täckta. Sen di fick mattor över hela golvet lag di dagligen.

ACC. N:R. M. 9613:4.

4

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

När di inte hade över hela golvet, så fick di laga dem av mecket, för golvet blev ju svart emellan. När di räddade om mattorna, di skulle vara gamla hade di dem på i stugan bara en och annan gång, då där var mycket skurad. Men efter som de blev mera brukligt har ju alla sådana.

Di förste mattorna var ju trasor. Närpen sprang di själva, de var skäbbfall, så de var dyggt innan di fick i hop ett par mattor.

Di förste mattorna di vävde hade di ingen färgläggning på, utan di slog i efter som di fick klippt en häva. Sen börja di med att färglägga, di vävde randiga. Jag minns de var rent högtidligt, ja rent storartat, när man fått i hop mattor till hela golvet i stugan. Sen behövdes ju inte golvet skuras så ofta, ett par gånger om året, eller till högtiderna.

Sen börja di bättre hemmen med mattor av nötkärr. Skengatamattor.

Di klippte skinnen av slaktade djur, den ulden, och håren kardades och sprangs. Kvinnor satt och kardade och sprang för liten betalning.

Sådana mattor var endast till fimsrummen.

Jag minns ett ställe här, när hon vävde ett par sådana mattor till kammarin. Di var randiga. De är åtminstone 55 år sen. Då hade hon stuggolvet klätt med trasor.

Väggpajdnader. Gamla har talat om, när de fjäna på större ställen, så till julen kläddes väggarna med drätkluga, bonader, men de var ju endast över helgen, eller om någon fest skulle vara. På den tiden hade de inga firrum. Sen de börja med firrum, är de ju allmänt med bonader.

De är rätt länge sen de börja med att tapetsera. Jag minns som barn, så långt jag kan minnas tillbaka var här tapetserat i lillstugan, men i storslugan var ju kalkade väggar. De är nog omkr 75 år sen de börja med tapeter, men de var inte allmänt. De börja ju i de bättre hemmen, först i hemmaren, sen stugan, sen blev de allmänt även bland småfolket.

De första tapeterna var mer färgstarka, där var mera mörka, stora ljusa blommor. Jag minns som barn, vi kom någon gång i hem som där var tavlor. Till mästare, i skolan, där minns jag var tavlor på väggarna.

Jag minns i Bromälla var ett stort av Luther. Här fanns även tavlor på ett och annat ställe, de var mer endels med glasram i kring.

De gamla hade så kallade julastreck, en sorts handritade bonader med bibliska motiv. De köptes av köpvandrare, eller på marknaden.

De kallades även histbrev, pigor köpte sådana, de hade ingen annan plats att fästa dem, utan på insidan på histlocket. Sen de fick hem rättes de på
väggarna

Bords och skäpprydnader. De förekom inte för i tiden att di hade duk på bordet i vardags, utom då där kom någon främmad som de skulle vara lite noga med. När de bara var ett par pers, så lades duk på översta ändan på långbordet. Till julafton skulle där ju alltid vara en ren vit duk på hela bordet. Di dukar som emi så, de var grova dukar av lin.

Finare dukar, av dräll, av fint lingarn, lärt, togs inte i bruk utan vid särskilda tillfällen, så som begravning, bröllop, o.d. Di var stora, så di räckte över hela långbordet, och skulle hållet hänga nedan om.

Di som emi annars var bara smala så di nett och mått täckte bordskivan. Senare, eller omkr 60 år eller mer börja di väva dukar i dräll, röda eller blå med vitt. När di då börja med någon hammare som fin lades sådana dukar på. Di som hade en hammare med ett runt bord, och en sådan duk, de var förenämt. Duken var stor och fyrkant, så den hängde ner omkring. Än juden köpte di granna dukar både hutörta och vita.

Här var, och finns ännu mycket gamla vävnader, täcke och jynne, som di tog till dukar, sen di börja med finsum.

Di hade långa dukar av lingarn di var i längd med bordet, så bara smala i bredd med bordskivan, med flätningar vid båda ändar som hängde ner.

På skåpen var inga prydnader, de stora klädskåpen som stod i köks-
huset, var där mest diverse uppkamrat. Men sen de börja med nättare
klädhängare, och rummet var i ordning hade de duk på, när köpt såden.
Där var på en skål, eller en korg med krost, ljusstakar, eller något
småsak. På marknaderna köpte de mycket med småsaker,
Många särskilda dekorationer förekom ju ej, så som nu. Till stora gille
som begrav. Där skulle ju hela bordet dukas, de fick ju en stor duk till.
Där var sallrik under var kopp, vintergröna lades en kist vid var sida om
kopp. De var ju särskilt fint, ju större och rikligare kakor som fanns.
Särskilt blommor i vas förekom ej, i kist på vintergröna togs lingenris.
De lades även emellan kakfatet. Till andra fester togs andra kistar
av grönt. Rimbärsblasar emellan lingenris pryddes ofta med.
Om de hade en blommad krukväxt, så börja de med att ha den på bor-
det. De sa, de e grönnt i titta på men en dricker kaffe. De var ju mest
till födelsedag, eller dylikt. Till bröllop smycka de mycket med myrten.
Myrten kistar med blommor i bländ. Särskilt där brudparet satt
var myrten. De skulle ju helst vara röda blommor de hade här och
var på bordet.

Spisar 5. Tändre tider hade di alltid sättugn, eller skåpspis i stugan. I di andre rummen var egentligen ingen spis. I lillastugan var ibland också spis, om nån hade den stugan men de var också sättugn. Sen börja di med spisar, och efterhand kaminer. Så på di siste åren har sättugnen helt kommit bort. Di siste 25 åren. I köket var öppen spis. De är så långt tillbaka som då di hade ryggåsstuga som di hade öppen spis i stugan. I en tida hem, så snart spisarne, av enklaste sorten som först kom ut, kom i handeln, så satte di in sådana i stugan. De spara bränste, i köket på öppne spisen gick ju värmen genom akorsstenen. Men allmoget skaffa spis som di satte i köket, eller lillastugan. De blev efter hand som di gjorde rummen fina, och som kaminer kom i handeln, som di satte in sådana. Di öppne spisarne är ju helt borttagna, där är köksspis. Den omändringen har skett på di siste 40 åren. Kaminerna var ju i bruk innan, men ej så mycket i allmänhet. Nu är de ju så att di kan elda överallt. Men för i tiden kunde där ju i regel ej eldas mer än i stugan, möjlignis även i lillastugan.

Belysning. Långt tillbaka hade di ju tranlampor. För att lysa sig ut i köket, eller annars i huset hade di präser, gräsepräser.

Men även när di skulle gå ut efter något, tog di en spän från spisen och tände i fyren, som di lysade sig med. För att släcka den ströck di den på träskon till den släcktes, möjligen trampa på den. I köket var ju stengolv, flomstjupa talghus hade di ju, men de var ju endast vid högtider eller då hantverkare skulle komma. De är nog omkr 75 år sen fotogenlamporna kom till. Di förste var små, enkla fladbrännare, sen blev de rännbrännare, men även di förste av dem var små.

Jag minns som tiden, de var storartat när vi fick en hänglampan, en rännbrännare. Förut var de ju bara en liten fladbrännare, som stod på bordet. Då di hade tranlampan stod den på lampeclatta.

De var en anordning, en klypp, eller spjåla som där var en ögla i som träddes på en spik i bjälken, nere vid var en träskiva lagom att lampan kunde stå på. Så fick de lysa i hela stugan.

Efter som hänglamporna kom, blev di ju allt större och större, till sist riktiga takkronor.

Blommor? De har alltid varit beruhtligt med avskurna blommar i vatt-
den. Men vaser de var nog sätaynt. Jag minns, att jag var rätt stor.
Då jag såg vaser hos handlarer, och då is i något bättre hem såg
en vas, som stod på ett bord med blommar. Di som hade vaser
brukade även hava präparatblommar i dem, eller evighetsblommar
till julen. De är även sed ännu. När di satte in blommar, så läga
sådana sattes i glas. Men stora fäng, som hägg, syren, och ljörk
även andra högresta fylldes i kruor. Di hade alltid gott om
stenburka, och i kruor. I bättre hem hade di dennastor, gamla
kanner. I druktblommar har di alltid haft i förstern.

Myrten är en gam växt som di alltid älska, ju större träd
ju gammare. Så hade di pelargonier, nästan alltid mörkröda
Fuscia, blodsdropp kallad, i flere färger, samt de gamla luftträd.
De hade alla gamla, di bladen hade di alltid då di kläddde lite,
jämde myrten. Gammatlags myrtikor hade di också i förstern.
Så fanns en sort som kallades tysk lavendel. De har alltid varit
en sed bland kvinnor att stjälta planter från varandra.
Di prästar att ger man bort planter, ger man bort duren, trät går ut.

Andra prydnader. Till julen har de alltid varit en sed att särskilt smycka. Jag minns som barn, att mor, förutom att skura och lägga en vit duk på bordet, och de bästa täcket på sängen, även satte papperstaggar på hyllor. I gamla hem var alltid en hylla vid taket, en bräda som var spikat mellan två bjälkar. Taggar klipptes av vitt papper som klistrades på hyllan. Vi hade ett skåp som stod i stugan, med hyllor i, på de hyllorna skulle nytt papper, även de med taggar på. Övan på skåpet var bildning, eller något annat grannpapper. Så över bordet hängde julkronan. Men den var av städd i form som en krona, lyglarna var virade med silkepapper, så icke var lyglet var ljus. Inne i kronan hängde antingen ett rött äpple eller ett stort sattakar av papper. Överallt var stjärnor av papper, eller andra småsaker, så glittr över hela kronan. Grannpapper var de när ljusen var tända, kronan snurra. Mässingstakar var blankade, de stod på skänken, lampan var också klädd, lyglarna virade med rött papper, samt ett rött papper på skärmen, som fransades runt i kring. På väggen var en liten hylla med böcker, gamla postiller, och bilder. Även på de hyllorna sattes taggar. Så var stugan fin, när där även omsider kom tvärgardiner.

ACC. N:R. M. 9613:12.

Ett gamm. allmogekem som jag som barn ofta var i om jularne, och som jag minns. Där var ej skurat men vit sand på golvet, på sängen ett gammaldags täcke liksom på en bänken, ett jynne. Där var också hyllor som var kantade med tagger. På skänken var liksom papper, där var fullt av andaktsböcker uppstaplade, samt enegel. Där var en dataklocka, kring ertacklampan och glaset var fästa pappersstjärnor. På över bordet var en halmkrona. Den var gjord av grova länghalmstrån, först en rätt stor fyrkantig ruta, sen i de uddarne var mindre ruter. Där var små pappersstjärnor i de uddarne, eller små tafsar. Den skulle hänga i hasschaur, tagel, så var den i ständig rörelse. På bordet med vit duk stod dennkannen med dricka. Men redan då omkr börjades ändringar, så i flertalet hem hade de gran. Jag var så liten så jag hade ej börjat skolan, då jag minns en gran i Bromölla. Där var skurat och mattor, så en gran med äpple, kakor, karameller, ljus och glittror. I köket, så väl som i andra allmogeköke var grytor och haschuller blankskurade. Alla hyllor försedda med rent papper, samt alla häst på sin plats. Den öppna spisen väl rensat för aska samt fejad. Bordet vitskurat, dennkannor där som fanns var tillankade. Ljusstakar framme med ljus i, de skulle stå i fönstern då folk kom till ottan.